

ЧАСОПИС

КИЇВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ ПРАВА

До 100-річчя
Національної академії наук
України

2018/4

ЧАСОПИС КИЇВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ ПРАВА

Український науково-теоретичний часопис

Заснований
у жовтні 2001 року

2018/4

Виходить
4 рази на рік

Київський університет права НАН України
Інститут держави і права ім. В.М.Корецького НАН України

Головний редактор

Шемчученко Ю.С.

Заступник

головного редактора

Бошицький Ю.Л.

Редакційна колегія

Андрушко О.Ф.,

Білоша О.В.,

Грибаченко В.П.,

Кістяк О.М.,

Корчак П.Ф.,

Лав В.В.,

Савчук М.В.,

Саранченко Н.М.,

Савчук К.О.,

Ткач І.Б.,

Харченко Т.В. (редактор)

Іноземні члени редакційної

колегії

Арнольд Арнольд (Німеччина),

Батлер Роберт (США),

Варсвальд Варсвальд (Німеччина),

Мімарадзе Іван (Грузія),

Свора Стефан (Угорщина),

Торва Торва (Угорщина),

Шамбек Шамбек (Австрія),

Швіт Швіт (Польща)

Рекомендовано до друку

Українським

Київським університетом права

НАН України

(протокол № 3 від 21.12.2018)

Українським

Інститутом держави і права

ім. В.М.Корецького

НАН України

(протокол № 11 від 18.12.2018)

Рекомендований індекс

УДК

ISSN 2218-5521

ЗМІСТ

<i>Бошицький Ю.Л.</i> Здобутки Київського університету права до 100-річчя Національної академії наук України	4
<i>Шемчученко Ю.С.</i> Флагман української юридичної науки на Трьохсвятительській. До 70-річчя Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України	10
Видатні правознавці України	
<i>Бондарук Т.І.</i> Професор Федір Іванович Леонтович: нотатки до інтелектуальної біографії (1833–1910)	14
Теорія та історія держави і права. Філософія права	
<i>Барабаш О.О.</i> Вплив рішень Європейського суду з прав людини на захист прав людини в Україні	19
<i>Подорожна Т.С., Білокурська О.В.</i> Справедливе правосуддя як мета діяльності органів судової влади	23
<i>Бігул В.С.</i> Вищий антикорупційний суд: філософсько-правовий аналіз формування незалежного суду і добросовісність конкурсу	26
<i>Галій М.С.</i> Юридико-термінологічний зміст механізму захисту прав і свобод людини в діяльності Національної поліції України	32
<i>Іванов О.Ю.</i> Ідеологія російського експансіонізму як історико-правовий феномен	36
<i>Ковальова С.Г.</i> Ордалії у правосвідомості варварських народів Європи V–VIII ст.	41
<i>Кубко А.Є.</i> Законні інтереси держави: деякі теоретико-методологічні питання ...	45
<i>Крижжевський А.В.</i> Становлення та еволюція школи західноруського права в Університеті св. Володимира (II пол. XIX – початок XX ст.)	50
<i>Окіпнюк В.Т.</i> Органи державної безпеки на транспорті в Україні в період формування та зміцнення радянського тоталітарного режиму (1929–1939 рр.)	54
<i>Павлусів Н.М., Семенюк І.Я.</i> Філософсько-правові погляди Лева Ребета	59
<i>Сердюк Н.А.</i> Особливості формування системи громадського контролю в сучасних умовах	62
<i>Бовкун Е.М.</i> Набуття, реалізація і припинення правового статусу внутрішньо переміщеної особи в Україні	66
<i>Наставний Б.Е.</i> Помилка як юридичне поняття: теоретико-правові аспекти	69
<i>Ткачук Л.В.</i> Правозахисні гарантії прав людини в Україні: теоретико-правова характеристика	73
<i>Трепак Л.М.</i> Організація та діяльність адвокатури і нотаріату в Польському Генеральному губернаторстві у роки Другої світової війни (1939–1945 рр.)	77

Конституційне право та конституційний процес в Україні

<i>Рудик П.А.</i> Особливості конкурсного добору суддів Вищого антикорупційного суду України в аспекті міжнародних та європейських стандартів	82
<i>Шатіло В.А.</i> Вплив об'єктивних факторів на розвиток конституційного механізму державної влади	87
<i>Гасва Н.П.</i> Державний контроль за діяльністю об'єднань громадян: деякі правові аспекти	91
<i>Москалюк О.В.</i> Подолання прогалин у конституційному праві	95
<i>Панова І.Ю.</i> Правовий статус асоціацій органів місцевого самоврядування	98
<i>Суржинський М.І.</i> Каталог додаткових прав і свобод громадян Європейського Союзу (на прикладі Лісабонського договору про внесення змін у Договір про Європейський Союз та Договір про заснування Європейського Співтовариства) ..	102
<i>Богданова С.Д.</i> Конституційно-правова взаємодія Конгресу та Верховного Суду США	106

Адміністративне право і процес. Фінансове право. Інформаційне право

<i>Іванов Ю.А.</i> Правові аспекти функціонування критичної інфраструктури у кредитно-банківській сфері в надзвичайному режимі та в умовах особливого періоду	111
<i>Клімова С.М.</i> Поняття та складники адміністративного режиму обігу публічних фінансів в Україні	116
<i>Коссе Д.Д.</i> Правовий режим оподаткування в умовах адаптації українського законодавства до принципів ЄС	121
<i>Барбул П.О.</i> Правові засади реформування організаційної структури Міністерства оборони України	128
<i>Микитюк Д.Ю.</i> Адміністративно-правовий статус учасника бойових дій на Сході України	131
<i>Родік Т.П.</i> Поняття та сутність адміністративно-правової охорони дендрологічних парків в Україні	135

Проблеми цивільного та підприємницького права в Україні

<i>Виговський О.І.</i> Правовідносини щодо випуску та розміщення цінних паперів у системі цивільних правовідносин	140
<i>Давидова Н.О.</i> Право викладача на академічну свободу як особисте немайнове право	144
<i>Бойчук Д.В.</i> Порядок відшкодування моральної шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду	148
<i>Бондарєва М.В.</i> Окремі аспекти взаємодії адвоката з нотаріусом у нотаріальному провадженні з оформлення спадкових прав	153
<i>Гуйван П.Д.</i> Відновлення позовної давності: право чи обов'язок суду	157
<i>Дерій О.О.</i> Актуальні питання стажування в контексті проектів Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»	161
<i>Снідевич О.С.</i> Черговість у визначенні майна боржника при зверненні стягнення на нього: проблемні аспекти	166
<i>Труба В.І., Завертнева-Ярошенко В.А.</i> Розвиток концесійного законодавства України в контексті євроінтеграційних процесів	170
<i>Аветисян М.Р.</i> Деякі питання правового режиму майна як складової змісту організаційно-правової форми господарювання	176
<i>Бордюг Т.О.</i> Забезпечення права на життя зачатої, але ще не народженої дитини	182
<i>Дудін В.М.</i> Узагальнити відмінне: диференціація правового регулювання трудових відносин в Україні та країнах ЄС	187
<i>Пристаї Т.М.</i> Становлення та розвиток законодавства – основи правового становища суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності	191
<i>Цвєтов Д.А.</i> Товариство з обмеженою відповідальністю з одним учасником: особливості правового статусу	196

Проблеми права інтелектуальної власності

<i>Бошицький Ю.Л.</i> Інноваційні перспективи України в контексті оптимізації правової охорони інтелектуальної власності	201
<i>Швантнер М., Сесицький Є.</i> Правова охорона творів, які генеруються системами штучного інтелекту: досвід ЄС, Великої Британії та США	210
<i>Safarov A.</i> The history of intellectual property rights regulation in Azerbaijan	220
<i>Воронцова К.О.</i> Спадкування прав інтелектуальної власності в сфері охорони здоров'я	228
<i>Стройко І.А.</i> Модернізація законодавства Європейського Союзу у сфері авторського права і суміжних прав у цифрову еру. Вплив на Україну	232

Аграрне, земельне та екологічне право

<i>Ісакова В.М.</i> Основоположні принципи міжнародного екологічного права	236
<i>Позняк Е.В.</i> Формування інституту еколога-правової культури в системі екологічного права України: проблеми та перспективи	241
<i>Сюйва І.С.</i> Правове регулювання використання тварин у сільському господарстві	245
<i>Щербяк Ю.В.</i> Співвідношення понять набуття та перехід прав на земельну ділянку в процесі реалізації громадянами права на землю	249

Кримінальне право та криминологія

<i>Головкін Б.М.</i> Механізм запобігання корупції	254
<i>Андрушко А.В.</i> Віктимологічні аспекти захоплення заручників	260
<i>Муляр Г.В., Ховпун О.С.</i> Використання висновків експерта як доказів при розслідуванні економічних злочинів	265
<i>Філіппов С.О.</i> Транскордонна злочинність: кількісно-якісні показники, проблема латентності та поліморфізм	269
<i>Байдалінова А.Ю.</i> Аналіз стану наукової розробки проблеми як етап дослідження професійної віктимізації в Україні ...	274
<i>Мокляк В.В.</i> Сучасна стратегія запобігання терористичній діяльності в Україні	279
<i>Радзівіл А.В.</i> Правозастосовна практика Верховного Суду у провадженнях, пов'язаних із катуванням, у світлі стандартів Європейського суду з прав людини	284

	<i>Скубак Е.О.</i> Історичні передумови та сучасний стан кримінально-правового розуміння поняття «зловживання посадовим становищем» держслужбовцями в Україні	289
82	<i>Ткаченко С.А.</i> Рецензування висновків судових експертів як неформальні практики – їх процесуальний статус та оцінка в кримінальному провадженні	293
87	Правова система України й міжнародне право, порівняльне правознавство	
91	<i>Абдуллаев М.К.</i> Международные стандарты ограничения права на свободу и личную неприкосновенность	298
95	<i>Новрузов Г.Г.</i> Каталония и право на самоопределение	302
98	<i>Попко В.В.</i> Формування мінімальних стандартів поведінки із засудженими та затриманими у міжнародному кримінальному праві	307
102	<i>Рзаева П.А.</i> Конституционное развитие Азербайджанской Республики и принцип разделения властей	314
106	<i>Стрельцова С.Д.</i> Регіоналізація міжнародного права та її наслідки для міжнародно-договірної уніфікації національного законодавства	318
	<i>Демчишина В.Р.</i> Принципи міграційної політики Європейського Союзу	325
111	<i>Rashynskyi A.</i> The establishment of basic European matrimonial property regimes	328
116	<i>Савицький В.В.</i> Міжнародно-правове регулювання забезпеченням дотримання прав трудових мігрантів на універсальному рівні	332
121	<i>Хостюк І.В.</i> Ретроспектива формування міжнародно-правового статусу постійних членів Ради Безпеки ООН	336
128	Гість номера	
131	<i>Сиренко В.Ф.</i> Контроль як засіб забезпечення загальнодержавних інтересів	341
135	Студентська трибуна	
140	<i>Божонюк Я.В.</i> Історія виникнення Європейської системи притулку	350
144	<i>Леска О.О.</i> Загальна характеристика норм Кримінального кодексу України щодо захисту прав інтелектуальної власності	354
148	Рецензії	
153	<i>Сиренко В.Ф.</i> Рецензія на польсько-українську монографію «Actualne problemy prawa Polski i Ukrainy»	357
157	<i>Батманов О.В.</i> Конституційне регулювання місцевого самоврядування в Україні та державах-учасницях ЄС	359
161	Наукова хроніка	
166	<i>Круглий стіл на тему: «Конституційний діалог: доступність та/або якість вищої освіти»</i>	361
170	<i>Загальні збори Відділення історії, філософії та права НАН України до 100-річчя заснування Національної академії наук України</i>	361
176	<i>VIII Всеукраїнська науково-практична конференція «Сучасні проблеми гуманітаристики: світоглядні пошуки, інноваційні та педагогічні стратегії»</i>	361
182	<i>Міжнародна науково-практична конференція «Внесення змін до Конституції: теорія та практика в конституційній демократії»</i>	362
187	<i>Засідання круглого столу до 100-річчя НАН України «Пам'ятки українського права»</i>	362
191	<i>Візит Надзвичайного посланника і Повноваженого міністра Посольства Угорщини в Україні Ласло Чаба Пап до КУП НАНУ</i>	363
196	<i>Колекція іноземної літератури Наукової бібліотеки Київського університету права НАН України поповнилась новими виданнями</i>	363
201	<i>X Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми правової системи України»</i>	363
210	<i>II Міжнародний криміналістичний конгрес «Століття розвитку криміналістики в Україні, Європі і світі»</i>	364
220	Редакційні повідомлення	
228	
232	
236	
241	
245	
249	
254	
260	
265	
269	
Україні	
274	
279	
284	

«Часопис Київського університету права» внесено до Міжнародної наукометричної бази «Index Copernicus International» (Польща)

Ліцензійною угодою від 10.10.2014 р. «Часопис Київського університету права» внесено до Міжнародної наукометричної бази даних HeinOnline (США)

«Часопис Київського університету права» внесено до переліку фахових видань за спеціальністю «Юридичні науки»

(Постановою Президії ВАК України № 1-05/6 від 12.06.02;

Постановою Президії ВАК України № 1-05/3 від 14.04.10;

наказ Міністерства освіти і науки України № 528 від 12.05.2015).

Адреса редакції: 01601, м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4.

Головний редактор: (044) 278-51-55. Редактор: (044) 235-63-24.

E-mail: chasprava@ukr.net

www.kul.kiev.ua

Редактор *Т.В.Ходаківська*. Художник *В.С.Жиборовський*

Комп'ютерне макетування: *О.С.Бондаренко*

Свідчення про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 16356-4828ПР від 19.02.2010 р.

План до друку 28.12.2018. Формат 60×84 1/8. Друк офсетний. Ум.-друж. арк. 42,5. Обл.-вид. арк. 48,6. Наклад 500 прим.

Видання та друк: Київський університет права НАН України. 01601, м. Київ – 1, вул. Трьохсвятительська, 4. Тел. 278-73-11.

Резюме

Виговський О.І. Правовідносини щодо випуску та розміщення цінних паперів у системі цивільних правовідносин.

У даній статті представлено аналіз особливостей емісійних правовідносин як окремої категорії приватноправових відносин та емісії цінних паперів як цивільно-правового субінституту, досліджуються теоретичні питання, пов'язані з виникненням емісійного цінного папера як унікального об'єкта цивільних прав. Автор статті приділяє окрему увагу питанням юридичної кваліфікації взаємозв'язків, що виникають між емітентом та потенційним інвестором на етапі до укладення договору розміщення цінних паперів, та аналізує сутність цього договору й особливості його укладення.

Ключові слова: цінні папери, емісія, розміщення цінних паперів, емісійні правовідносини, емітент, інвестор.

Резюме

Выговский А.И. Правоотношения относительно выпуска и размещения ценных бумаг в системе гражданских правоотношений.

В данной статье представлен анализ особенностей эмиссионных правоотношений как отдельной категории частноправовых отношений и эмиссии ценных бумаг как гражданско-правового субинститута, исследуются теоретические вопросы, связанные с возникновением эмиссионной ценной бумаги как уникального объекта гражданских прав. Автор статьи уделяет отдельное внимание юридической квалификации взаимосвязей, возникающих между эмитентом и потенциальным инвестором на этапе заключения договора размещения ценных бумаг, и анализирует сущность этого договора и особенности его заключения.

Ключевые слова: ценные бумаги, эмиссия, размещение ценных бумаг, эмиссионные правоотношения, эмитент, инвестор.

Summary

Ygovskyy O. Legal relationship concerning issue and placement of securities within the system of civil legal relationships.

This article presents the analysis of the specific features of issue relationship as a separate category of private legal relationships and issue of securities as a civil law sub-institute, theoretical issues connected with emergence of an issue security as a unique object of civil rights are examined. The author of the article pays special attention to the issues of legal qualification of interrelations existing between an issuer and a potential investor at the stage prior to execution of an agreement on placement of securities and analyzes the essence of this agreement and specific features of its execution.

Key words: securities, issue, placement of securities, issue legal relationships, issuer, investor.

УДК 347.115

Н.О. ДАВИДОВА

Наталія Олександрівна Давидова, доктор юридичних наук, доцент, професор Київського національного лінгвістичного університету

ПРАВО ВИКЛАДАЧА НА АКАДЕМІЧНУ СВОБОДУ ЯК ОСОБИСТЕ НЕМАЙНОВЕ ПРАВО

Стратегічною перспективою освітньої реформи, яка наразі відбувається в Україні, є демократизація суспільства, наближення освіти до потреб особистості, побудова студентоцентрованої парадигми освіти, що неможливо без активного залучення інститутів цивільного права до регулювання відносин у сфері освіти. У зв'язку з розширенням впливу приватного права на освітню сферу, децентралізацією освітніх відносин набуває актуальності дослідження окремих цивільно-правових елементів, зокрема особистого немайнового права викладача на академічну свободу. Концепція академічних свобод є невід'ємною частиною академічної культури в Німеччині, Франції, Великій Британії та США. Рівень демократії будь-якої країни залежить від свободи думки та слова, галузь освіти і науки тут не є винятком.

Загальнотеоретичну основу дослідження особистих немайнових становлять висновки, викладені у працях відомих цивілістів, зокрема О.В. Кохановської, О.О. Красавчикова, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майтланд, Й.О. Покровського, Р.О. Стефанчука, Є.О. Харитонова, О.І. Харитонової, Я.М. Шевченко.

Мета статті – провести комплексне дослідження цивільно-правового регулювання відносин у сфері освіти академічної свободи викладача в Україні та проаналізувати нормативне закріплення академічної свободи в США.

Ідеї автономізації правового статусу закладу вищої освіти та академічної свободи учасників освітнього процесу є лейтмотивом Закону України «Про вищу освіту» від 01 липня 2014 р. та Закону України «Про освіту» від 05 вересня 2017 року. Принцип автономії закладу вищої освіти, про який йдеться у преамбулі Закону, означає самостійність, незалежність і відповідальність закладу вищої освіти у прийнятті рішень щодо розвитку академічних свобод, організації освітнього процесу, наукових досліджень, внутрішнього управління економічної та іншої діяльності, самостійного добору і розстановки кадрів у межах, встановлених цим Законом.

ном. Академічна свобода відповідно до ст. 1 Закону України «Про вищу освіту» означає самостійність і незалежність учасників освітнього процесу під час провадження педагогічної, науково-педагогічної, наукової та/або інноваційної діяльності, що здійснюється на принципах свободи слова і творчості, поширення знань та інформації, проведення наукових досліджень і використання їх результатів та реалізується з урахуванням обмежень, встановлених законом. Наділення науково-педагогічних працівників академічною свободою і надання автономії закладам вищої освіти, в яких вони працюють, має чимало позитивних наслідків: зокрема, забезпечує децентралізацію управління, демократизм, раціональність в організації навчально-виховного процесу, сприяє самостійності проведення освітньої, наукової, дослідницької, педагогічної діяльності.

Зародження принципу незалежності викладача від третіх осіб розпочалося у XIII столітті. У 1245 р. Папа Інокентій IV звільнив вчених Паризького університету від обов'язку з'являтися до церковних судів, розташованих на певній відстані від столиці. Наступного року церковний суд поширив цю преференцію також і на викладачів університету. Така практика слугувала утвердженню принципу судової поваги до академічної спільноти та загального небажання суду втручатися в університетське життя: університет і викладачі отримали автономію від місцевої влади та посадових осіб церкви. У зазначений спосіб університети було ізольовано від впливу зовнішнього середовища, академічний світ вважався здатним до саморегулювання без залучення арбітрів чи законодавців. Надання університетам можливості самоврядування свідчить про панування диспозитивних засад у сфері освіти, що притаманно цивільно-правовому регулюванню.

Першочергове значення у правовому регулюванні відносин із приводу академічної автономності мають положення міжнародно-правових документів: Загальної декларації прав людини (1948 р.), зокрема ст. 18, якою кожній людині гарантовано право на свободу думки, совісті та релігії; ст. 19 – право на свободу переконань і на вільне їх вираження; ст. 26 – право на освіту, що має бути спрямована на усебічний розвиток людської особистості та на підвищення рівня поваги до прав людини та основних свобод. За змістом Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права 1966 р. (ст. 15) держави-учасниці повинні «поважати свободу, безумовно потрібну для наукових досліджень і творчої діяльності». У Міжнародному пакті про громадянські та політичні права 1966 р. закріплено права, необхідні для науково-педагогічних працівників з метою розвитку вищої школи: право на життя (ст. 6), право на свободу від тортур чи жорстокого, нелюдського поводження чи покарання, що принижує гідність (ст. 7), право на свободу та особисту недоторканність (ст. 9), право на свободу думки, совісті та релігії й одне із не менш важливих – право на свободу переконань та їх вираження (ст. ст. 18, 19). Пактом передбачено інші права, серед яких варто акцентувати право не бути об'єктом свавільного чи незаконного втручання у приватне чи сімейне життя, житло, право на таємницю кореспонденції (ст. 17), право на проведення мирних зібрань (ст. 21), право на свободу об'єднань (ст. 22).

США є безспірним світовим лідером на ринку освітніх послуг, тому вважаємо за потрібне звернутись до американського досвіду академічної свободи викладача. Принципу інституційної автономії та академічної свободи професора в американській вищій освіті надається настільки велике значення, що девізом Стенфордського університету, одного із провідних дослідницьких університетів світу, є «The Wind of Freedom Blows» (Вітер свободи). Питання правового статусу освітньої інституції, управління університетом, прийняття на роботу викладача безстроково (tenure), вимога належної правової процедури, компенсаційна дискримінація (прийом на роботу з наданням переваг групам осіб, які традиційно підлягали дискримінації) є похідними від визначення змісту поняття «академічна свобода».

Право на академічну свободу в США, так само як і в Україні, має конституційне підґрунтя, тому вважаємо за потрібне проаналізувати відповідні норми конституцій двох держав. Конституційне право, конституційні цінності та конституційні традиції здійснюють прямий чи опосередкований вплив на університетське життя: всі правові питання, що виникають у вищій освіті, рано чи пізно отримують конституційний характер. Згідно зі ст. 54 Конституції України громадянам гарантовано свободу літературної, художньої, наукової та технічної творчості. Під правом на таку свободу слід розуміти можливість фізичної особи на власний розсуд та відповідно до своїх можливостей визначати сферу, зміст і форму творчості у межах, передбачених законом¹. Право на академічну свободу, крім наведених у ст. 54 Конституції України свобод, охоплює свободу викладання для науково-педагогічних і педагогічних працівників, свободу дослідження для наукових працівників.

Учасники американського освітнього процесу також активно задіяні у конституційно-правових відносинах, пов'язаних із правом на свободу слова, розмежуванням компетенції держави і школи, питаннями приватності, расової і сексуальної дискримінації та численними іншими конституційно-правовими питаннями.

Для правильного розуміння правового регулювання відносин у сфері вищої освіти вважаємо за потрібне проаналізувати зміст поняття «академічна свобода». Про академічну свободу в США прямо не зазначено в Конституції, ані в Біллі про права, але її слід розуміти як конституційне право. Найчастіше академічну свободу розглядають у контексті Першої поправки, відповідно до якої Конгрес не видає законів, які стосуються: 1) впровадження релігії чи 2) заборони вільно сповідувати її; або які обмежують: 3) свободу слова, 4) друку чи 5) право народу на мирні зібрання і 6) звернення до уряду з проханням задовольнити скарги. Сполла вважає потребу в окремому визначенні права на академічну свободу настільки важливою, що пропонує внести відповідні зміни до Білля про права. Першу поправку, на думку автора, слід викласти в редакції: «Конгрес не видає законів, які 1) обмежують впровадження релігії чи 2) забороняють вільно сповідувати її; або які обмежують 3) свободу слова, 4) друку чи 5) право народу на мирні зібрання і 6) звернення до уряду з проханням задовольнити скарги або 7) право на академічну свободу»².

Аналогічну думку про необхідність внесення змін до Білья про права висловлював і Д. Нордін³. Навіть якщо не вдаватися до такого революційного підходу, як внесення змін до Конституції, слід пам'ятати про Дев'яту поправку, згідно з якою наведений у Конституції перелік певних прав не можна тлумачити як заперечення чи обмеження інших прав, належних народам.

Незважаючи на те, що Верховний Суд США не має юридичного права доповнювати Білья про права тими чи іншими правами чи виключати права із переліку, суд офіційно визнає ряд прав, про які не зазначено в Конституції, наприклад право на приватність, право на переривання вагітності та право на свободу об'єднання. За принципом аналогії права академічну свободу можна віднести до прав, непрямо закріплених у законі, тобто імпліцитних прав. Свобода освіти (та академічна свобода як її складова) має найменшу прихильність зі всіх форм свободи слова⁴.

Верховний Суд США у своїх рішеннях часто визнає академічну свободу як цінність чи фактор, але вперто формально не називає академічну свободу суб'єктивним правом, непрямо втіленим у законі. Це пояснюється побоюванням елітизму (теорія розподілу суспільства на еліту і народні маси), що наділяє академічні інституції та професорів більшим обсягом прав. На думку Родні Смолла, тривале небажання Верховного Суду офіційно розширити зміст Першої поправки та включити до неї право на академічну свободу є результатом егалітарного, антиелітарного концепту конституційного права, що вороже ставиться до створення особливих преференцій для певної соціальної групи або класу, зокрема, викладачів чи студентів⁵.

Верховний Суд США прямо не створив окремого конституційного права на академічну свободу, але варто применшувати роль вищої судової інстанції у формуванні загальнодержавної думки про вагу та значення цього особливого статусу учасника освітнього процесу. Судді неодноразово красномовно й недвозначно висловлювалися про особливе місце університету та університетського професора в сучасному суспільстві. Викладач є «священником нашої демократії» і «не може виконувати свій благородний обов'язок, якщо немає умов для критичного мислення»⁶, «якщо вдягти гамівну сорочку на інтелектуальних лідерів у наших коледжах та університетах, то майбутнє нашої нації буде під загрозою... наука не може процвітати в атмосфері підозри і недовіри. Викладачі та студенти мають бути вільними у навчанні та оцінці для набуття зрілості, інакше цивілізація зупиниться і помре»⁷.

Право на академічну свободу є комплексним за своїм характером, але цивільно-правова сутність цього поняття – основна. Найчастіше вважається, що академічна свобода учасників освітнього процесу регулюється конституційним, трудовим, освітнім законодавством, а також міжнародно-правовими нормами і принципами⁸, при цьому про провідну роль цивільно-правового регулювання помилково забувають. Право на академічну свободу необхідно розглядати у контексті *права на інформацію*, що має приватноправову природу. В Ольвійській декларації (ст. 2) зазначено, що всі члени академічної спільноти мають право виконувати свої функції без будь-якого втручання або примусу з боку держави чи іншого джерела. Вони також мають право вільно повідомляти про висновки своїх досліджень і публікувати їх без цензури. Жодні стандарти, типи навчальні плани та програми не повинні обмежувати свободу визначення структури та змісту освіти, форми і методів навчальної роботи викладачів університету. Академічна свобода передбачає відкритий доступ до інформації та можливість вільно підтримувати стосунки зі своїми колегами у будь-якій частині світу⁹. Співкування з іноземними колегами відбувається за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, доступність наукової інформації забезпечується через розвиток відкритих електронних архівів (університетських інституційних репозитаріїв), відкритих електронних журналів університетів.

Згідно із загальноприйнятим поділом особистих немайнових прав на: 1) ті, що забезпечують фізичне існування, та 2) ті, які забезпечують соціальне буття фізичної особи, право на академічну свободу можна віднести до другої групи. Одним із особистих немайнових прав першої групи є право фізичної особи на свободу (ч. 1 ст. 288 ЦК України). Крім свободи фізичної (природної або біологічної) та психічної цивільне право охороняє ще соціальну свободу. Лише комплексне поєднання біологічної, психічної та соціальної свободи може забезпечити справжню свободу фізичної особи у приватноправовій сфері. Під «особистою свободою фізичної особи у сфері суспільного буття» слід розуміти створення можливості щодо забезпечення фізичної особі формування власної поведінки в сфері соціального буття, визначення її форми і змісту в межах, що суперечать чинному законодавству та моральним засадам суспільства¹⁰.

ЦК України містить багато статей із нормами, спрямованими на забезпечення приватного інтересу фізичної особи та вияв особистої свободи у сфері суспільного буття: 1) право на свободу літературної, художньої, наукової та технічної творчості (ст. 309 ЦК України); 2) право на свободу вибору місця проживання (ст. 310 ЦК України); 3) право на свободу вибору та зміну роду занять (ст. 312 ЦК України); 4) право на свободу пересування (ст. 313 ЦК України); 5) право на свободу об'єднання (ст. 314 ЦК України); 6) право на свободу мирних зібрань (ст. 315 ЦК України). Певні елементи права на академічну свободу закріплені у ст. 309 ЦК України: фізична особа має право на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості. Можна дійти висновку, що право на академічну свободу, проголошене у ст. 1 Закону України «Про вищу освіту», за своєю правовою сутністю є правом цивільним, а саме особистим немайновим.

До ознак права на академічну свободу як особистого немайнового права слід віднести такі: особистий характер; відсутність економічного змісту; невідчужуваність; строк дії триває протягом строку дії створення учасника освітніх відносин; абсолютний характер; спрямованість на виявлення та розвиток індивідуальності особистості.

По-перше, право на академічну свободу є особистим. Згідно з новим тлумачним словником української мови «особистий» розуміється як «такий, що здійснюється безпосередньо, не через інших осіб». Ці правовідносини складаються з приводу особливої категорії об'єктів нематеріальних благ, які мають чітко виражений особистий характер. Саме існування зазначених благ неможливе без зв'язку з носієм права. Такі блага, як академічна свобода та, зокрема, академічна свобода, належать учаснику освітнього процесу, невіддільні від нього.

По-друге, право на академічну свободу формується, утворюється у духовній сфері життя суспільства і має майнового, економічного змісту. В літературі наведено думку, що це поняття є досить невизначеним і допускає потрійне розуміння: неможливість речового втілення блага; відсутність майнового еквівалента; неможливість точно оцінити певне благо у грошах¹¹. Цю ознаку викладено у ч. 2 ст. 269 ЦК України.

По-третє, особисте немайнове право на академічну свободу належить до тих, що не можуть бути передані. Ця юридична особливість випливає із факту невіддільності самого нематеріального блага. Законодавство врахував цю обставину і відображає її у нормах права, не допускаючи переходу особистих немайнових прав від одного суб'єкта до інших. Фізична особа не може відмовитися від особистих немайнових прав, а також не може бути позбавлена цих прав (ч. 3 ст. 269 ЦК України). Зазначене положення поряд із цивільно-правовою природою має конституційно-правову спрямованість. Права та свободи людини є невідчужуваними та непорушними (ч. 2 ст. 21 Конституції України).

По-четверте, учасник освітнього процесу зберігає право на академічну свободу упродовж усього часу існування відповідного статусу. Це право є винятком із загального правила про те, що особистими немайновими правами фізична особа володіє довічно (ч. 4 ст. 269 ЦК України). Цивільне право містить чимало винятків такого роду. Наприклад, особисте немайнове право батьків на особисте виховання дитини припиняється із досягненням дитиною повної цивільної дієздатності.

По-п'яте, право на академічну свободу – абсолютне, оскільки чітко визначено лише уповноважену сторону, а коло зобов'язаних осіб є невичерпним, до нього, зокрема, належать держава, органи державної влади місцевого самоврядування, адміністрація закладу вищої освіти, треті особи.

По-шосте, право на академічну свободу спрямовано на виявлення та розвиток індивідуальності особистості. Свобода вираження думки, свобода творчості, свобода у поширенні знань та інформації, свобода у проведенні наукових досліджень дають змогу проявлятися індивідуальності дослідника¹².

На підставі викладеного можна зробити наступні висновки:

1. Право на академічну свободу викладача має міжнародно-правову та конституційну основу. Конституція України прямо гарантувала громадянам свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості (ст. 54). У США це право розглядається у контексті права на свободу слова з Першої поправки Конституції. Верховний Суд США прямо не створив окремого конституційного права на академічну свободу, але часто його згадує в своїх рішеннях.

2. Право на академічну свободу викладача комплексне за своїм характером, але цивільно-правова сутність цього поняття є основною. До ознак права на академічну свободу як особистого немайнового права слід віднести такі: особистий характер; відсутність економічного змісту; невідчужуваність; строк дії триває протягом строку дії статусу учасника освітніх відносин; абсолютний характер; спрямованість на виявлення та розвиток індивідуальності особистості.

¹ Стефанчук Р.О. Особисті немайнові права фізичних осіб (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту) : монографія / Р.О. Стефанчук ; відп. ред. Я.М. Шевченко. – К. : КНТ, 2007. – С. 465.

² Smolla R.A. The Constitution goes to College: Five Constitutional Ideas That Have Shaped the American University. – New York and London : New York University Press, 2011. – P. 18.

³ Nordin D. The Legal Protection of Academic Freedom // The Courts and Education. The Seventy-seventh Yearbook of the American Educational Research Association. Part I. Edited by Clifford P. Hooker, Kenneth J. Rehage. – Chicago : University of Chicago Press, 1978. – P. 331–334.

⁴ Glenn C., Groof J. Finding the Right Balance: Freedom, Autonomy and Accountability in Education / Charles Glenn, Jan de Groof. Vol. II. – The Netherlands : Lemma Publishers, 2002. – P. 295.

⁵ Smolla R.A. – P. 34.

⁶ Wieman v. Updegraff, 344 U.S. 183, 225 (1952) (concurring opinion for Justices Frankfurter and Douglas).

⁷ Sweezy v. New Hampshire, 354 U.S. 234, 259 (1957).

⁸ Маслова Н.Г. Зміст і структура академічної свободи з урахуванням ролі відповідних суб'єктів у науково-освітньому процесі / Н.Г. Маслова // Форум права. – 2012. – № 4. – С. 648.

⁹ Академічні свободи, університетська автономія та освіта сталого розвитку. Мовою документів : наук. видання. – Миколаїв : Вид-во Чорноморського державного університету ім. Петра Могили, 2009. – С. 256–263.

¹⁰ Стефанчук Р.О. Особисті немайнові права фізичних осіб (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту) : монографія / Р.О. Стефанчук ; відп. ред. Я.М. Шевченко. – К. : КНТ, 2007. – С. 456–457.

¹¹ Стефанчук Р.О. Захист честі, гідності та репутації в цивільному праві / Р.О. Стефанчук. – К. : Наук. світ, 2001. – С. 15.

¹² Давидова Н.О. Правовий статус учасників відносин у сфері освіти в США і перспективи його імплементації в освітню систему України (цивільно-правовий аспект) : монографія / Наталія Олександрівна Давидова. – К. : Вид-во «Ліра-К», 2016. – С. 150–151.

Резюме

Давидова Н.О. Право викладача на академічну свободу як особисте немайнове право.

У статті аналізується міжнародно-правова та конституційно-правова основа права викладача на академічну свободу в Україні та США. Робиться висновок про цивільно-правовий зміст цього права. До ознак права на академічну свободу як особистого немайнового права слід віднести такі: особистий характер; відсутність економічного змісту; невідчужуваність; строк дії триває протягом строку дії статусу учасника освітніх відносин; абсолютний характер; спрямованість на виявлення та розвиток індивідуальності особистості.

Ключові слова: викладач, особисте немайнове право, цивільне право, Конституція України, Конституція США.

Резюме

Давидова Н.А. Право преподавателя на академическую свободу как личное неимущественное право.

В статье анализируется международно-правовая и конституционно-правовая основа права преподавателя на академическую свободу в Украине и США. Делается вывод о гражданско-правовом содержании этого права. К признакам права на академическую свободу как личного неимущественного права можно отнести следующие: личный характер; отсутствие экономического содержания; неотъемлемость; срок действия длится на протяжении действия статуса участника образовательных отношений; абсолютный характер; направленность на выявление и развитие индивидуальности личности.

Ключевые слова: преподаватель, личное неимущественное право, гражданское право, Конституция Украины, Конституция США.

Summary

Davydova N. Right of the Professor to Academic Freedom as Private Non-property Right.

International and constitutional basis of the right of the professor to academic freedom in Ukraine and the USA is analyzed. The conclusion is made about civil law essence of this right. Characteristics of the right to academic freedom as a private non-property right are: personal character; lack of economic content; inalienability; the term of validity lasts for the duration of the status of a participant in educational relations; absolute character; focus on the identification and development of individuality.

Key words: professor, private non-property right, civil law, Constitution of Ukraine, Constitution of the USA.

УДК 347

Д.В. БОЙЧУК

Дмитро Валерійович Бойчук, кандидат юридичних наук, доцент Київського університету імені Бориса Грінченка

ПОРЯДОК ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ГРОМАДЯНИНОВІ НЕЗАКОННИМИ ДІЯМИ ОРГАНІВ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ, ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ, ПРОКУРАТУРИ І СУДУ

Основний Закон нашої держави визначає Україну як правову державу, тобто державу, в якій втілюється принцип верховенства права, забезпечуються права і свободи людини, гарантується принцип недопустимості звуження існуючих прав і свобод людини та відповідальності влади перед людиною тощо. У такій державі відповідальність за вчинену протиправну поведінку мають нести однаковою мірою як фізичні та юридичні особи, так і держава, її органи, органи місцевого самоврядування, їх службові та посадові особи у порядку передбаченому законодавством. На жаль, випадки вчинення правопорушень державними органами стосовно фізичних осіб трапляються досить часто. Тому на сьогоднішній день питання відшкодування шкоди, завданої органами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури і суду є досить актуальним.

Вивченню питання порядку відшкодування моральної шкоди, завданої громадянину незаконними діями зазначених вище органів, приділяється незначна увага. Серед науковців, які частково проводили дослідження з цього питання, можна виділити А. В. Куцина, А. А. Благодир, В. С. Благодир, С. М. Благодир, О. С. Онищенко, А. С. Кривошликова та деяких інших. В основному аналіз досліджуваного питання можна здійснити крізь призму нормативно-правових актів.

Основною метою даної статті є вивчення порядку відшкодування моральної шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури і суду. А також з'ясування поняття моральної шкоди, визначення умов, при настанні яких має відшкодуватися моральна шкода, завдана громадянину тощо.

Порядок відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, органу досудового розслідування, прокуратури або суду, встановлено

До відома авторів

Просимо вас дотримуватися правил підготовки, комплектації та оформлення рукописів для «Часопису Київського університету права». Авторські рукописи мають бути оформленими відповідно до державних стандартів і відповідати вимогам Постанови ВАК України № 7-05/1 від 15.01.2003 р.: «... приймати до друку... лише наукові статті, які мають такі необхідні елементи: постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор; виділення окремих нових частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття; формулювання цілей статті (постановка завдання); виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі» (Бюлетень ВАК України, № 1, 2003).

1. Редакція приймає до друку статті українською або російською, або англійською мовами.

Файл з текстом наукової статті має містити:

- відомості про автора (ім'я, по батькові повністю, прізвище, вчений ступінь, вчене звання, посада, місце роботи, службовий і мобільний телефони, E-mail);
- розширене УДК статті;
- назва статті, резюме (500–700 знаків) та ключові слова (5–7 слів або словосполучень) українською, російською та англійською мовами);
- окремим файлом надається розширена анотація (1,5–2 сторінки: шриффт – 14 pt.; інтервал між рядками – 1,5) та відомості про автора англійською мовою;
- назви файлів повинні містити прізвище автора (наприклад: Іваненко_стаття.doc; Іваненко_анотація.doc).

2. Авторам (співавторам), які не мають наукового ступеня, потрібно надіслати рецензію доктора/кандидата юридичних наук, який є фахівцем у галузі знань, що стосується тематики поданої наукової статті.

До тексту додається рецензія-рекомендація.

3. Вимоги до оформлення тексту рукопису.

3.1. Папір формату А4; параметри сторінки: верхній і нижній береги – 20 мм, лівий – 30 мм, правий – 15 мм; шриффт Times New Roman – 14 pt.; інтервал між рядками – 1,5.

3.2. Посилання на джерела оформлюються як посторінкові виноска – індексом (арабськими цифрами).

3.3. Бібліографічні описи джерел мають обов'язково містити прізвище та ініціали авторів, назви їхніх праць, місто та рік видання, видавництво, загальну кількість сторінок тощо.

3.4. Авторські примітки оформлюються наприкінці сторінок з використанням символу * як знаку виноска.

4. Обсяг авторських рукописів. Орієнтовний обсяг статті – 10 сторінок (20 тис. зн. з пробілами); наукових повідомлень, рецензій тощо – 3–5 сторінок.

Матеріали, надані з порушенням зазначених вимог, не публікуються.

Редакція залишає за собою право відхилити статті:

- які не відповідають проблематиці журналу;
- які, на думку редакції, не відповідають науковому рівню журналу;
- які містять грубі помилки та неточності;
- які мають ознаки компіювативного відтворення ідей і матеріалів інших авторів.

Автор несе відповідальність за достовірність викладеного матеріалу, належність останнього йому особисто та якість перекладу цитат з іншомовних джерел.

Редакційна колегія має право рецензувати, редагувати, скорочувати та відхилити статті.

Публікації здійснюються на платній основі.

«Часопис Київського університету права» внесено до переліку фахових видань за спеціальністю «Юридичні науки» (постанова Президії ВАК України № 1-05/6 від 12.06.2002 р.; постанова Президії ВАК України № 1-05/3 від 14.04.2010 р.; наказ Міністерства освіти і науки України № 528 від 12.05.2015 р.).

«Часопис Київського університету права» внесено до Міжнародної наукометричної бази «Index Copernicus International» (Польща)

Ліцензійною угодою від 10.10.2014 р. «Часопис Київського університету права» внесено до Міжнародної наукометричної бази даних HeinOnline (США)

Київський університет права НАН України
вул. Терещенківська, 2. Тетяна Володимирівна, тел.: 235-63-24.
E-mail: chasprava@ukr.net

Нагадуємо:

відповідальність за достовірність інформації, що міститься в статтях і повідомленнях часопису, лежить на їхніх авторах. у статтях і повідомленнях часопису висловлені погляди їхніх авторів, які не завжди збігаються з поглядами редакції; рукописи і рецензії авторам не повертаємо.

Редакція часопису

“Часопис Київського університету права” – юридичний науково-теоретичний щоквартальник, заснований у 2001 р. Київським університетом права НАН України та Інститутом держави і права ім. В.М. Корецького НАН України.

У журналі висвітлюються актуальні питання теорії та історії держави і права, державного управління, адміністративного, конституційного, міжнародного, цивільного і підприємницького, аграрного та екологічного права, кримінології, кримінального і кримінально-процесуального права. Часопис інформує також про події наукового життя та досвід юридичної освіти в Україні; подає рецензії наукових праць та підручників з юридичної тематики.

Видання розраховане на науковців, викладачів, аспірантів і студентів.

Журнал розповсюджується в системі органів державної влади та управління, системі вищої освіти України, юридичних навчальних закладах, правничих фірмах тощо.

Умови передплати розміщені в Каталозі видань України.

Звертайтеся у поштові відділення зв'язку.

Передплатний індекс часопису: 23994.

Довідки за тел.: (044) 235-63-24

«Часопис Київського університету права» внесено до переліку фахових видань за спеціальністю «Юридичні науки» (наказ Міністерства освіти і науки України №528 від 12.05.2015 р.).

Chasopys of Kyiv University of Law (Law Review of Kyiv University of Law) is a legal scientific theoretical quarterly periodical founded in 2001 by Kyiv University of Law of the NAS of Ukraine and Koretsky Institute of State and Law of the NAS of Ukraine.

The journal covers topical issues of theory and history of state and law, state government, administrative, constitutional, international, civil and entrepreneur law, agricultural and environmental law, criminology, criminal law and law of criminal procedure. Chasopys of Kyiv University of Law also informs on scientific life events and legal education experience in Ukraine, publishes reviews of scientific works and legal textbooks.

The journal is targeted at scientists, lecturers, postgraduate students and students. The periodical is distributed in the system of state authorities and government bodies, higher education system of Ukraine, law firms, etc.

The subscription conditions can be found in the Catalogue of Periodicals of Ukraine.

For the purpose of subscription apply to post offices.

The subscription index of Chasopys of Kyiv University of Law is 23994.

For more details call (044) 235-63-24.

In accordance with Ministry of Education and Science of Ukraine: order № 528 dated back to 12.05.2015 Chasopys of Kyiv University of Law is put on the list of professional editions for the specialty “Law sciences”.

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ПРАВА

WWW.KUL.KIEV.UA

